

Gönderim Tarihi: 14.06. 2022
Kabul Tarihi: 24.06.2022
Yayınlanma Tarihi: 22.06.2022

Kur'an Kurslarında Öğrenim Gören Kadınların Dua Davranışları: Kırıkkale Örneği*

Fatıma Zeynep BELEN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü (Din Psikolojisi)
Assistant Professor, Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences (Psychology of Religion)
Kırıkkale, Turkey
fzbelen@hotmail.com
ORCID:0000-0002-2632-2783

Elif SİLSÜPÜR
Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü (Din Psikolojisi)
Graduate Student, Kırıkkale University Institute of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences (Psychology of Religion)
Kırıkkale, Turkey
elifsilsupur@outlook.com
ORCID:0000-0002-7532-9308

Atıf/Cite as: Belen, Fatıma Zeynep-Silsüpür, Elif. "Kur'an Kurslarında Öğrenim Gören Kadınların Dua Davranışları: Kırıkkale Örneği" Kalemname, 7/13 (Haziran 2022), 212-229.

Öz: Kur'an kursları yaygın din eğitimi kurumları olarak Kur'an okunması, öğrenilmesi ve dinî konuların pekiştirilmesinde yetişkin bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ayrıca Kur'an kurslarının, kurslara devam eden öğrencilerin manevi hayatlarını şekillendirmesinde olumlu katkıları bulunmaktadır. Bu araştırmanın amacı, yetişkin kadınlar bağlamında önemli bir öğrenci potansiyeline sahip olan Kur'an kurslarında öğrenim gören yetişkin kadın öğrencilerin dua davranışlarını ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmanın verileri amaçlı örnekleme yöntemine uygun olarak 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde Kırıkkale ili merkezde Kırıkkale İl Müftülüğü'ne bağlı yedi Kur'an kursunda öğrenim gören yaşları 25-57 arası değişen 30 yetişkin kadın öğrencinin görüşme sorularına verdikleri cevaplardan oluşmuştur. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin sonucunda, kurslara devam eden kadınlar, dua ederek Yaratıcı ile iletişim içinde olduklarını belirtmiştir. Katılımcılar, yetişkinlik dönemlerindeki dua davranışlarına katkı sağlayan ilk dua deneyimlerini önemli görmektedirler. Kur'an kurslarında öğrenim gören kadın öğrencilerin aile içi ve sosyal ilişkilerde karşılaştıkları problemlerde, yaşadıkları sıkıntılarda başa çıkma yöntemi olarak duaya başvurdukları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar duanın hastalıkları iyileştirici yönü olduğuna ve yaşamlarının dua ile düzene girdiğine inanmaktadırlar. Kadın öğrencilerin büyük çoğunluğu dua

* Bu makale Dr. Öğr. Üyesi Fatıma Zeynep Belen'in danışmanlığında "Kur'an Kurslarındaki Yetişkin Kadın Öğrencilerin Dua Davranışları" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

etmek için zaman ve mekânın önemli olmadığını, her durum ve zamanda dua etmenin önemli olduğunu, günlük hayatlarının dua ile şekillendiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Kur'an Kursları, Yetişkin, Dua, Davranış.

Prayer Behaviors of Women Studying in Qur'an Courses: The Case of Kırıkkale

Abstract

As prevalent religious education institutions, Qur'an courses fulfill the needs of adults in reading and learning the Qur'an and reinforcing religious subjects. In addition, Qur'an courses have positive contributions in shaping the spiritual lives of students who attend the courses. The aim of this research is to reveal the prayer behaviors of adult female students studying in Qur'an courses, which have an important student potential in the context of adult women. Phenomenology, one of the qualitative research designs, was used in the study. A semi-structured interview form was prepared for data collection. In accordance with the purposeful sampling method, the data of the research consisted of the answers given to the interview questions of 30 adult female students aged 25-57, who were studying in seven Qur'an courses affiliated to Kırıkkale Provincial Muftiate in the 2021-2022 academic year. Content analysis was used in the analysis of the obtained data. As a result of the data obtained in the research, women who attended the courses stated that they were in communication with Allah by praying. Participants consider their first prayer experience important, which is contribute to prayer behaviors in adulthood. It has been observed that female students studying in Qur'an courses resort to prayer as a way of coping with the problems they encounter in family and social relations. In addition, the participants believe that prayer has a healing aspect and that their lives are in order with prayer. The vast majority of female students stated that time and place are not essential for praying, it is significant to pray in every situation and time, and their daily lives are shaped by prayer.

Keywords: Psychology of Religion, Qur'an Courses, Adult, Prayer, Behavior.

GİRİŞ

Dua, sözlükte “çağırarak, seslenmek, istemek, yardım talep etmek” (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2019, 115) anlamlarına gelmektedir. Cilacı (1994, 529-530) dua kelimesini da'vet ve da'va kelimeleri gibi mastar olup, talep ve niyaz anlamında isim olarak kullanıldığını belirtmektedir. Duanın dinî literatürde karşılığı “İnsanın bütün benliğiyle Allah'a yönelerek maddi ve manevi isteklerini O'na arz etmesi ve bu amaçla icra edilen ibadet şeklidir” (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2019,115). Cilacı'ya göre insan, dua ederek halini anlatarak ve niyazda bulunarak Allah ile diyalog halinde olur. “Bir başka deyişle dua; sınırlı, sonlu ve aciz olan varlığın sınırsız ve kudret sahibi ile kurduğu köprüdür” (1994, 529-530). Hökelekli (1993, 214) duayı, insanın sevgi ve saygı ile Allah'a doğru her hareketi şeklinde açıklamaktadır. İnsan gelişimi süresince farklı ihtiyaçları olan bir varlıktır. Dua, insanın bireysel ve sosyal ihtiyaçlarını yazılı, sözlü veya farklı ritüellerle tabiatüstü güce yöneltmesidir. Dua, Yaratıcı ve insan arasında tarih boyunca inanan ve inanmayan her insanın yaşadığı fitri bir ihtiyaçtır. Bu yönüyle evrensel bir davranıştır. Certel'e göre (2014, 140) duanın evrensel oluşu her dinde, her toplumda, her kültür ve medeniyette duanın varlığına rastlamanın mümkünlüğü ile açıklanabilir. Özdoğan ise (1995,117) duanın da din gibi insanın ihtiyaç ve duyguları üzerine kurulduğunu belirtmektedir. Psikolojide bireyin istek ve ihtiyaçları ile ortaya çıkan davranışlar güdü kavramı ile tanımlanır. Bu bağlamda dua davranışını da bireyin tabii ihtiyaçları içinde yer almaktadır (Doğan, 1997, 12). Gülle'ye göre duanın ihtiyaç oluşu, insan sıkıntıya düştüğünde veya bir nimete eriştiğinde bu durumu üstün bir kudretle paylaştığında meydana gelir. Nimete erişmişse teşekkürünü bildirir. İhtiyacı varsa onu talep eder. Böylece hem ibadet yapmış olur hem de kendisini maddi ve ruhi açıdan rahat hisseder (Gülle, 2014, 116).

Birey ümit ettiklerine kavuşmak, endişelerini gidermek, korkularından uzak olmak için Allah'a dua eder. Bireyin davranışları üzerinde etkileri olabilen dua davranışı, din psikolojisi açısından önem arz eder. Capps'e göre “Dua, din psikolojisinin kalbidir” (Capps, 2005, 157). Din psikolojisi bireyin

yaşadığı dini hayatın oluşum ve değişimlerinin etki ve sonuçlarının neler olduğu ile ilgilenir (Hökelekli, 1993, 8). Müslüman birey Allah'a inanç besler. O'nunla ilişki anında duygu ve heyecan hisseder. O'na dua ve ibadette bulunur. Dua ve ibadet ile Allah ile kurulan ilişki bireyde değerlilik ve yakınlık hissetme duyguları kazandırarak bireyin benlik saygısını artırır (Hökelekli, 2017, 34). Carrel'e göre (2021, 30) dua, bir yaşayış tarzıdır.

Kulun yaratıcısı ile şekil ve şartlardan uzak en özel iletişimi olan dua, insan var olduğu sürece önemini yitirmeyecek bir ibadet şeklidir. Birey, Allah'a dua ve niyaz ederek, yardım dileyerek sığınma, güvenme ve bağlanma gibi psikolojik gereksinimlerini karşılamaya çalışır. Bu bağlamda dua, hayatını devam ettirmek için sürekli bir mücadele halinde olan insanın problemleri ile baş etmesinde önemli bir faktör olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda, bireyin kendi sınırlılıklarının bilincinde hayatını anlamlandırması şeklinde yorumlanabilir.

İnsanın küçük yaşlardan itibaren başladığı öğrenme davranışı, hayat boyu sürmektedir. İnsanın yaşam boyu sürdürdüğü öğrenme davranışı yaygın eğitim kavramı ile açıklanır (Bulut, 1993, 4). Yaygın eğitim, kapsam ve boyutları ile bireylerin psiko-sosyal gelişimleri açısından önem arz eder. Türkiye'de planlı ve programlı olarak yaygın din eğitimin yapıldığı kurumlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak eğitim ve öğretimin yapıldığı Kur'an kurslarıdır (İnce, 2017, 121). 13/12/2019 tarihli ve 840029 sayılı Başkanlık onayı ile yürürlüğe giren yönerge¹de Madde 4'de: Başkanlıkça arzu eden vatandaşlara,

- Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okutmak ve anlamını öğretmek,
- İbadetler için gerekli sure, ayet ve duaları ezberletmek
- Hafızlık yaptırmak,
- İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları hakkında bilgi vermek şeklinde açıklanmaktadır.

Kültürümüzün şekillenmesinde önemli etkileri olan ve köklü bir tarihi geçmişine sahip olan Kur'an kursları, yaygın eğitim kurumlarından biridir. Bunun yanı sıra Kur'an kursları, milli birlik ve beraberliği pekiştiren, sevgi, saygı ve dostluk bağlarını güçlendiren, vatan, millet, bayrak, şehitlik, gazilik gibi milli değerleri aşıl原因 ve bir arada yaşama bilincinin oluşmasına katkısı olan kurumlardır. Okul öncesi dönemdeki çocuklardan, ergenlik dönemindeki gençlere, yeni bir iş ve hayat kurma aşamasına gelmiş yetişkinler ve yaşlılara kadar hemen her sosyal kesimden bireylere Kur'an kursları aracılığıyla dini eğitim verilmektedir (Korkmaz, 2018, 320). İnce'ye göre kadın öğrenciler dini, ailevi ve psikolojik sorunlarına çözüm bulabilmek için kurslara devam etmektedirler (2018, 14). Geleneksel sebepler, erken evlilik vb. durumlardan dolayı toplumla geç tanışan kadın öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarına ve hayatlarını şekillendirmesinde kursların olumlu yönde etkileri bulunmaktadır (İnce, 2017, 146).

Dua, sadece sözlerden oluşan sıradan bir ritüel değildir. İnanan insan duygu, düşünce, söz ve davranışları ile Allah'a yönelmekte ve O'ndan yardım dilemektedir. Bu bağlamda dua, bireyi psikolojik yönden etkileyen bir eylemdir. Psiko-sosyal açıdan incelendiğinde bireyin davranışlarını anlamlandıran, hayatına yön veren bir davranıştır. Bireyin hayatında çocukluk ve yaşlılık arasında çeşitli gelişim dönemleri yaşanmaktadır. Bunlardan birisi de yetişkinlik dönemidir. Kur'an kursu öğrencilerinin büyük bölümünü oluşturan yetişkin kadın öğrencilerin bireysel ve sosyal hayatlarını şekillendirmesinde önemli bir davranış olan dua davranışı araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Türkiye'de Dua ve Kur'an kursları ile ilgili farklı konularda araştırmalar yapılmıştır. Cilacı'nın 1971'de kabul edilen tezi 1982'de "Psiko-sosyal Açısından İlahi Dinlerde Dualar" ismi ile kitap olarak basılmıştır. Eserde duanın etimolojisi üzerinde durulmuş, duanın önemi ve tesirleri açıklanarak ilahi dinlerde dua davranışları mukayese edilmiştir. Dini yaşayışta önemli bir yeri olan dua davranışı, "Kur'an Işığında İnanan İnsanın Duasına Psikolojik Yaklaşımlar" (Kayıklık, 1994) isimli çalışma ile Kur'an çerçevesinde ve psikolojik bir yaklaşım ile araştırılmıştır.

Duanın birey üzerindeki psikolojik, psikoterapik ve fiziksel hastalıkların tedavisinde etkileri üzerine yapılan araştırmada (Doğan, 1997) katılımcıların büyük çoğunluğu, duanın hayatlarına olumlu

¹ Bu yönerge, 22/06/1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 07/04/2012 tarihli ve 28257 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitimi ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği ile 17/06/2014 tarihli 29033 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Diyanet İşleri Başkanlığı ve Göreve ve Çalışma Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanmıştır.

etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Güzel (2009) “Telkin ve Terapide Duanın Önemi” isimli çalışması ile duanın psikolojik ve psikoterapik etkilerini bilimsel araştırmalar ışığında ele almıştır.

İnsanı duaya güdüleyen nedenler, dua esnasındaki psikolojik süreçler ve duanın ruh sağlığına etkileri üzerine Sivas/Şarkışla ilçesinde 200 katılımcı ile gerçekleştirilen bir anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda dua, ruh sağlığını destekleyici ve koruyucu önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir (Pınar, 2013). Hoşrik (2010) “Dua ve Plasebonun Sigiller Üzerindeki Etkisi” isimli araştırması ile Ankara’da yaşayan ellerinde sigil bulunan 18 yaşından büyük 50 kişilik katılım grubu üzerinde duanın sigiller üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, duanın sigillere yönelik tamamen iyileşme ve sigil sayısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir etki saptanmadığı bulgulanmıştır.

Dua ve bireyin gelişim dönemlerine göre yapılan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Küçük (2010) “Ergenlerin Duasına Psikolojik Yaklaşım (Edirne/Keşan Örneği)” tezinde Keşan ilçesinde yaşları 12-17 arası gençlerin Allah’a yakınlığının bir ifadesi olan dua kavramını demografik değişkenlere göre incelemiştir. Bu araştırmaya göre öğrenciler, içinde buldukları gelişim dönemi özelliği itibarıyla soyut bir kavram olan duanın manevi gücüne inanmaktadır. İlk yetişkinlerde dua tutumları üzerine araştırma yapan Turgut (2017) dindarlık düzeyi arttıkça yaşam amacı olumlu ilişkiler ve özerklik düzeyleri artarken, kendini kabul, bireysel gelişim ve çevresel hâkimiyet düzeylerinde farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz (2019) “Üniversite Gençliğinde Dua ve Umutsuzluk İlişkisi (Bayburt Üniversitesi Örneği)” isimli tezinde 863 üniversite öğrencisinin dua ve umutsuzluk düzeylerini ölçekler kullanarak ortaya çıkarmıştır. Elde edilen sonuçlara göre psikolojik, sosyal ve dini faktörlerin bireylerin dua etme tutumlarına ve umutsuzluk hallerine etki ettiği görülmüştür. Üniversiteli gençler örnekleminde bir araştırma gerçekleştiren (Ünal, 1998) 406 üniversite öğrencisinin dini inanç, ibadet ve dua pratikleri ile umut ve umutsuzlukları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Öğrencilerin dini inanç, ibadet ve dua pratiğini yerine getirme durumlarının, geleceğe dair iyimser bir bakış açısına sahip olmaları yani ümit var olmaları üzerinde son derece etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. “Yirmi-Kırk Yaş Arası Kişilerde Dini Hayat ile Psiko-sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinde (Yaparel, 1987) dini hayatın duygu ve dua boyutlarında yaşa bağlı olarak değişmelerin meydana geldiğini, buna karşılık dini hayatın dini boyutlarında yaş grupları arasındaki farklılıkların anlamlı olmadıkları ortaya konmuştur. İstanbul ilinde farklı ilçelerde ve kurumlarda 507 yetişkin ile anket çalışması gerçekleştiren Horozcu (2010) anket çalışmasının sonucunda dünyevi istek dualarının etkili olduğu ve bunun tesadüflere dayalı bir etki olmadığı pek çok zaman duaların gerçekleşmesini sağlayan bir durum olduğunu belirtmiştir. Duanın sosyal bütünleşme bağlamında toplumsal yansımalarının incelendiği araştırmada (Özcan, 2019) duanın, fertlerin hayatında önemli bir olgu olarak bulunduğu ortaya konulmuştur.

Kur’an kursları ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Ankara ili örneğinde bir alan araştırması yapan Ünal (2008) yetişkinlerde din olgusu ve Kur’an kurslarındaki öğrencilerin dini tutum ve davranışlarının oluşumunu incelemiştir. Bulut (2009) “18-50 Yaş Arası Bayanların Kur’an Kurslarına Devam Motivasyonları (Ankara-Keçiören Örneği)” başlıklı tezi ile Ankara Keçiören Müftülüğü’ne bağlı 4 Kur’an kursunda kadınların kurslara devam motivasyonlarını uygulamalı olarak ele almış, kadınların kurslardan beklentileri, memnuniyet dereceleri ortaya konmuştur. Diğer bir araştırmada Kur’an kurslarına devam eden 658 kadın katılımcının dindarlık biçimleri, dini başa çıkma faaliyetleri ve psikolojik iyilik halleri ve bunlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Acar, 2014). Şenocak (2015) tarafından hazırlanan “Kur’an Kursu Öğrencilerinde Benlik Saygısı” başlıklı tez ile yatılı kız ve erkek Kur’an kurslarında öğrenim gören 111 öğrencinin demografik farklılıkları, Kur’an kursuna devam etme süreleri, medeni durum, yaş ve cinsiyet gibi bazı değişkenlerle benlik saygıları arasında anlamlı ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Kur’an kursları ile ilgili yapılan bir araştırmada Kur’an kurslarının yetişkin bayanların benlik saygıları, dini algılayış ve yaşayışlarına nasıl ve ne düzeyde katkı sağladığı tespit edilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, 2017). Diğer bir araştırmada ise, Kur’an kurslarına gelen bayan öğrenciler örnekleminde Kur’an kurslarının kuşak çatışması olgusunun yol açtığı sorunları çözümlemede muhtemel etkileri incelenmiştir (Beşe, 2016).

Araştırmanın konusu ile ilgili literatür incelendiğinde yapılan araştırmaların genelinde nicel desenli araştırmalar olduğu görülmektedir. Dua ile ilgili yapılan araştırmalar ise genelde ergenler ve üniversite gençleri üzerinde yapılmıştır. Korkmaz’a göre (2010, 161) Kur’an kurslarıyla ilgili

araştırmaların büyük çoğunluğunun nicel desenlidir. Karşılaşılan problemleri derinlemesine ele alacak, görülen olguların arka planını gözler önüne serecek nitel desenli araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Kırıkkale İl Müftülüğü'ne bağlı Kur'an kurslarında öğrenim gören yetişkin kadın öğrencilerin dua davranışlarını ortaya koymaktır. Dua davranışları insan gelişiminin her evresinde, ilk çocukluktan yaşlılığa kadar süreklilik arz eden bir eylemdir. Bireyin hayatında yaşlılık ve çocukluk arasında çeşitli gelişim dönemleri yaşanmaktadır. Bunlardan birisi de yetişkinlik dönemidir. Yetişkin kadınlara yönelik Kur'an kursları dini bilgilerin öğrenilmesinin yanı sıra, kadınların psiko-sosyal açıdan gelişimlerine destek vermektedir. Dini ve sosyal hayatlarındaki eksiklikleri gidermek, kendilerini geliştirmek için Kur'an kurslarına giden kadınlar ibadetleri için gerekli dua ve süreleri ezberlemekte, kursa gelmeden önce eksik ve hatalı öğrendikleri bilgileri düzeltmektedirler. Bu amaç doğrultusunda bu araştırma, Kur'an kurslarının İhtiyaç Odaklı Programı'nın katılımcıları olan yetişkin kadınların bireysel ve sosyal yönü olan dua davranışlarının ortaya konulması ile bilimsel bir veri kaynağı oluşturmaktadır.

Araştırmanın Problemi

Kur'an kurslarındaki yetişkin kadın öğrencilerinin dua davranışlarının araştırıldığı bu araştırmada, araştırmanın problem cümlesi "Kırıkkale ilinde Kur'an kurslarına devam eden yetişkin kadınların dua davranışları nedir?" sorusudur.

Araştırmanın alt problem cümleleri şu şekildedir:

- Kur'an kursuna devam eden yetişkin kadınlara göre dua nedir?
- Kur'an kursuna devam eden yetişkin kadınlar dua ederken neler hissetmektedir?
- Kur'an kursuna devam eden yetişkin kadınların ilk dua deneyimleri nedir?
- Kur'an kursuna devam eden yetişkin kadınların sıkıntılı zamanlarda duaları nasıldır?
- Kur'an kursuna devam eden yetişkin kadınların duanın hastalıklar konusunda şifa olacağına dair düşünce ve deneyimleri nelerdir?
- Kur'an kursuna devam eden yetişkin kadınlar hangi zaman ve mekânlarda dua etme ihtiyacı içindedir?
- Kur'an kursuna devam eden yetişkin kadınların gün içinde yaptıkları dua örnekleri nelerdir?

Yöntem

Bu başlık altında araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada Kur'an kurslarında öğrenim gören yetişkin kadın öğrencilerinin dua davranışları ve dua deneyimlerinin derinlemesine araştırılması, davranış ve deneyimlerin ortaya çıkarılması için nitel araştırma modeli olan fenomenoloji yöntemi tercih edilmiştir. Hökelekli'ye göre nitel araştırmaların genel amacı algı ve deneyimlerin açığa çıkarılmasıdır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) yöntemi, olayları ya da fenomenleri hiçbir ön kavram ve kurumsal düşünceden etkilenmeden birey tarafından yaşandığı gibi anlamaya çalışmaktadır (Hökelekli, 2018, 10). Fenomenolojik çalışmanın aşamaları; fenomenin belirlenmesi, fenomeni deneyimleyen kişilerden bilgi toplanması şeklinde gerçekleşmektedir. Bundan sonra araştırmacı elde ettiği verileri önemli ifade ve başlıklar altında toplar. Elde edilen bulguları temalar altında birleştirerek analiz eder (Creswell, 2016, 80).

Çalışma Grubu

Katılımcılar amaçlı örneklem ile seçilen yedi Kur'an kursunda (Nur Cami Kur'an Kursu, İhsaniye Cami Kur'an Kursu, Dört Yol Cami Kur'an Kursu, Beşir Atalay Kur'an Kursu, İbrahim Halilullah Cami Kur'an Kursu, Sanayi Kur'an Kursu, Yeni Sanayi Kur'an Kursu) öğrenim gören kadınlardan oluşmaktadır. Söz konusu kursların belirlenme nedeni il merkezinde olmaları ile öğrenci sayılarının fazla oluşu ve bu kurslara devam eden kadın öğrencilerin sayısının yüksek oluşudur. Görüşme/mülakat yapılacak katılımcılara ismi geçen kurslarda görev yapan Kur'an kursu öğretmenleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Katılımcıların 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde kursa devam etmiş

olmaları veri oluşturmak için yeterli görülmüştür. Katılımcılara görüşme öncesi gönüllülük esasına göre ses kaydı alınacağı bildirilmiş ve araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmeler 30 kişiye ulaştığında veri toplama sona erdirilmiştir. Görüşmeye katılan yaşları 25-57 arasında olan 30 katılımcı gizlilik esasına göre isimlerinin yerine K harfi ile kod verilerek listelenmiştir (K1, K2). Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde Şubat-Mart ayları arasında amaçlı örneklem ile seçilen yedi Kur'an kursunda (Nur Cami Kur'an Kursu, İhsaniye Cami Kur'an Kursu, Dört Yol Cami Kur'an Kursu, Beşir Atalay Kur'an Kursu, İbrahim Halilullah Cami Kur'an Kursu, Sanayi Kur'an Kursu, Yeni Sanayi Kur'an Kursu) öğrenim gören yaşları 25-57 arası 30 kadın öğrencini ile sınırlıdır.

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan görüşme/mülakat tekniği bu araştırma için uygun veri toplama aracı olup görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme/mülakat tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile araştırmanın genel problemi çerçevesinde görüşme soruları oluşturulmuştur. Bu çalışmada 7 soruya yer verilmiştir². Bu sorular katılımcıların duaya yükledikleri anlam, dua ederken neler hissettikleri, ilk dua tecrübeleri, sıkıntılı zamanlarda yapılan dua örnekleri, duanın şifa olması hakkındaki düşünce ve deneyimleri, duanın zaman ve mekân boyutu, gün içinde yaptıkları dua örnekleri ile ilgili içerikten oluşmuştur.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinden mülakat/görüşme tekniği görüşmeyi yürütme, ses kaydına alma ve sesli verileri metin haline getirme aşamalarından oluşur (Creswell, 2016, 160). Bu doğrultuda görüşmelerden elde edilen sesli veriler bilgisayar ortamında yazıya geçirilerek metin haline getirilmiştir. Metin haline getirilen bilgiler içerik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Veriler tek tek incelenerek kodlar oluşturulmuştur. Anlam ve kapsam bakımından ilişkili olan kodlar birleştirilerek temalar oluşturulmuştur. Veriler sistematik bir şekilde yorumlanmaya çalışılarak fenomenin özüne ulaşmaya çalışılmıştır (Tekindal, Uğuz-Arsu, 2020, 178).

Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmaya başlamak için "Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan" etik izin alınmıştır.³ Görüşme sorularının geçerliliğinin anlaşılması için görüşme soruları alanında uzman iki akademisyen tarafından değerlendirilmiş ve soru sayısı azaltılarak revize edilmiştir. Dört kişi ile pilot uygulama yapılarak soruların geçerliliği test edilmiştir. Kırıkkale Müftülüğü'nden kurumsal izin alınmasıyla görüşmelere başlanılmıştır. Görüşme sorularının niteliğine ve kullanılan dile önem verilmiştir. Böylece soruların katılımcılar tarafından iyi anlaşılması ve görüşme esnasında katılımcıların kendilerini rahat ifade etmeleri amaçlanmıştır. Görüşme öncesi araştırmanın amacı, kapsamı ve içeriği hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Görüşmeler veri kaybına uğramaması için kayıt altına alınmış ve yazıya geçirilmiştir. Araştırmanın süreçleri takibi dikkate alındığında geçerlilik ve güvenilirliği sağladığı söylenebilir.

Araştırmacının Rolü

Fenomenolojik yöntemde araştırmacı ve katılımcı arasında empatik ve güvene dayalı ilişki kurularak derin bilgiye ulaşmaya çalışılır (Tekindal-Uğuz Arsu, 2020, 169). Araştırmacı 10 yıllık Kur'an kursu öğreticisi deneyimi ile katılımcı olan kurs öğrencileri ile sevgi, saygı ve güven çerçevesinde bir ortam oluşturmaya çalışmıştır. Katılımcıların kendilerini rahat hissetmelerini sağlayarak soruları muhatabın anlayacağı özgünlükte sormaya çalışarak araştırma verilerini elde etmiştir.

² Tez araştırması kapsamında katılımcılara 13 soru sorulmuş olup bu çalışmada 7 soruya yer verilmiştir.

³ 18.01.2022 tarihli Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Kararı

Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

KATILIMCI	YAŞ	MEDENİ DURUMU	EĞİTİM DURUMU	MESLEĞİ	KURSA DEVAM SÜRECİ
K 1	53	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	3 SENE
K 2	43	EVLİ	ORTAOKUL	EV HANIMI	2 SENE
K 3	53	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	3 SENE
K 4	35	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	4 SENE
K 5	42	EVLİ	LİSANS	ÖĞRETMEN	2 SENE
K 6	31	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	1 SENE
K 7	32	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	1 SENE
K 8	35	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	3 SENE
K 9	57	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	1 SENE
K 10	38	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	1,5 SENE
K 11	29	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	1 SENE
K 12	38	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	1,5 SENE
K 13	47	VEFAT ETMİŞ	İLKOKUL	EV HANIMI	2 SENE
K 14	46	BOŞANMIŞ	LİSE	EV HANIMI	2 SENE
K 15	53	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIM	2 SENE
K 16	56	VEFAT ETMİŞ	İLKOKUL	EV HANIMI	5 SENE
K 17	45	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	4 SENE
K 18	53	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	4 SENE
K 19	44	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	1,5 SENE
K 20	56	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	1 SENE
K 21	35	EVLİ	ORTAOKUL	EV HANIMI	2 SENE
K 22	42	EVLİ	LİSE	EV HANIMI	2 SENE
K 23	57	EVLİ	İLKOKUL	EV HANIMI	1 SENE
K 24	44	EVLİ	ÖN LİSANS	EV HANIMI	1 SENE
K 25	46	EVLİ	ÖN LİSANS	EV HANIMI	1 SENE
K 26	50	EVLİ	ÖN LİSANS	EV HANIMI	2 SENE
K 27	25	BEKAR	LİSANS	ÖĞRENCİ	1 SENE
K 28	40	EVLİ	ÖN LİSANS	EV HANIMI	1 SENE
K 29	39	EVLİ	LİSE	Y.ANNE	1,5 SENE
K 30	35	BEKAR	LİSANS	K. K.ÖĞRETİCİ	1 SENE

Bu araştırma Kırıkkale İl Müftülüğü'ne bağlı merkezde bulunan yedi Kur'an kursuna devam eden 30 kadın öğrencinin görüşmelere verdikleri cevapların analiz edilmesi ile oluşmuştur. Araştırma sorularına ilaveten katılımcılara yaş, medeni durum, eğitim durumu, kursa devam süreleri gibi deneyim ve tecrübelerini ortaya çıkaracak demografik sorular sorulmuştur. Katılımcıların yaş aralıklarına bakıldığında genellikle yetişkinlik evrelerinden orta yaş dönemi oldukları görülmektedir. Yaşları 25-57 arasında değişen katılımcıların 2'si bekâr, 2'sinin eşi vefat etmiş, 1 tanesi eşinden ayrılmış diğerleri evli bulunmaktadır.

30 katılımcının eğitim durumu incelendiğinde 3'ü Lisans, 4'ü Ön Lisans, 10'u Lise, 2'si Orta Okul, 11 katılımcı İlkokul mezunudur.

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumuna göre bir katılımcı Kur'an Kursu Öğreticisi olarak görev yapmakta, bir katılımcı 4-6 yaş kursunda yardımcı anne görevi yapmakta, bir katılımcı ücretli öğretmenlik yapmaktadır. Diğer katılımcılar ev hanımı olup çalışmamaktadır.

Kur'an kursuna en fazla 4 yıl devam eden katılımcılar mevcut olmakla birlikte en az 1 yıl devam eden katılımcılar çoğunluğu oluşturmaktadır. Kursa katılım süresi araştırma verilerinin değerlendirilmesi açısından yeterli görülmüştür.

Bulgular

1. Katılımcılara Göre Duanın Anlamı

Araştırmaya katılan katılımcıların "Sizce dua nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar üzerinde yapılan analiz sonucunda "Allah'ı tanıma, Allah ile kul arasında iletişim, Allah'a yönelme, Allah'a sığınma, güvenme, kulluk etme, teslimiyet, duada ısrarcı olunması başlıklı kodlar ortaya çıkmıştır. Bu kodlar Duaya Yüklenen Anlam, İhtiyaç Boyutu ve Eylemle Birlikte /Fiili Dua Boyutu olarak temalara ayrılmıştır.

1.a. Duaya Yüklenen Anlam

Katılımcıların çoğu dua kavramını açıklarken Allah'a yönelme, Allah'ı tanıma ve yalvarma, Allah'a güvenme, Allah ile iletişim/bağlantı olarak açıklamışlardır. Katılımcılardan alınan yanıtlar şu şekildedir:

K24: *Dua, Allah'tan yardım istemek, gücümüzün yetemeyeceği şeylere Rabbimizin gücünün yeteceğini bilmek. Dua, Allah'ı hissetmek, onun sevgisi için çabalamak. Dua, namaz demek, ibadet demek, zikir demek, aldığı nefes demek, yani her halin dua demek... Dua olmasa ne ehemmiyetim, önemim var ki? Ben dua ile bütünlendiğimi hissediyorum. Dua zırhdır, korunmaktır.*

K5: *Dua Allah ile kul arasında en önemli bağlantıdır. Namazdaki secde de önemli bir bağlantıdır ama ellerimizi açtığımızda kimseye söyleyemeyeceğimiz sırları, sıkıntıları Allah ile paylaşabiliyoruz. Geri dönüşümün olacağını da biliyoruz o anda cevap verilme bile ahirette mükâfat olarak döneceğini biliyoruz.*

K14: *Dua, Allah'a istek ve arzularımızı, söylemek, iletmek, yalvarmak olan ibadet şeklidir. Rabbimize olan sevgimiz, bağlılığımız O'na inancımızdır.*

K8: *Dua Rabbime sığınma; mesela dün bir olay yaşadım kime anlatıyım, arkadaşına anlatsam belirli bir süre sonra lafi olur. Oturdum ellerimi açtım Rabbime dua ettim, anlattım. Dua Rabbime yaklaşma, sığınma...*

K12: *Dua Allah'la kulun arasındaki bağlantıdır. Nasıl bir bağlantıdır, kalpten, dilden sadece tek güveneceğin Allah'tır. Çıkarırsın o kuluna yardım eder. Çalınacak tek kapı biz onu unutsak da onun bizi unutmadığı. Her seferinde gözümüz yaşlı, ciğerimiz yanarken Allah'ı bulduğumuz andır. Aslında dua oluş sebebiz O'na dönüş sebebizdir.*

Bu bulgulara göre insanın dua ederek Allah'a güvendiğini, O'nu sevdiğini, O'nun iradesine ve dilemesine muhtaç olduğunu gösteren, ruhsal tatmine erdiren bir eylemde bulunduğu ifade edilebilir.

1.b. İhtiyaç Boyutu

Katılımcılar dua etme ihtiyacını, yaşamın devam etmesi için gerekli olan hava ve su kadar önemli bir ihtiyaç olarak gördüklerini belirtmişlerdir:

K10: *Dua Allaha yalvarış, yakarış birazda ihtiyacımız olduğunda istediğimizden ihtiyaçtır.*

K15: *Dua isteklerini Allahtan istemek demektir. Dua etmek ferahlamaktır. Rabbimden cevap alacağımı biliyorum. Rabbimle iletişim içinde ihtiyaçlarını istemektir.*

K11: *Dua etmek benim için su içmek gibi bir ihtiyaç. Daha çok ağladığımız, üzüldüğümüz zaman Allah'ım hayra çevir diye.*

K24: *Dua etmek kesinlikle benim için bir ihtiyaç. Yaşam kaynağı gibi 1.derece bir ihtiyaç...*

K26: *Dua etmek su ve ekmek gibi, hava gibi bir ihtiyaç benim için. İçimden çıkartamadığım bir şey. Yola çıkarken ve eve dönerken her zaman, her an nefes gibi.*

K5: *Dua etmek hem de çok büyük bir ihtiyaç yemek yemek, uyumak nasıl fitratımızda olan ihtiyaçlarımızda dua da öyle ihtiyaçtır. Fitratımızda var olan paylaşma ama herkesle paylaşamama duayı ihtiyaçtan öteye götürüyor. Aslında her gün dua etme ihtiyacı hissediyoruz ama sıkıntı anında daha fazla hissediyoruz. Annemin bir rahatsızlığı oldu yaz mevsiminde. Bu ihtiyacı o kadar fazla hissettim ki sadece namazlarda değil böyle elimi açmadan kalben annemi her yatırdığımda kaldırdığımda, anneme her baktığımda içimden geçen bir dua haline dönüştü. Sürekli, "Ya Rabbî!" dedim. Yani, namazdan sonraki dua gibi değil, kalben dua haline dönüştü gün boyunca, günler boyunca.*

1.c.Eylemle Birlikte/Fiili Dua Boyutu

Katılımcılar, dua ile sadece istek ve ihtiyaçların istenilip kenara çekilip sonucu beklemek olmadığını istenilen şeylerin olması için gayret etmek gerektiğini şöyle belirtmişlerdir:

K25: *Başkasından dua isteyip kenara çekilmekte olmaz. Fiili dua için de uğraşmamız lazım. Çabalayacaksın ki o duada yerini bulsun. Dua ederek doktora gidiyorsun ya da ilaç kullanırken “bunu bana şifa eyle” diyorsun. Doktora gidiyoruz bu maddi boyutu ama Allah dilemezse doktor da göremiyor. Peygamberimize bir adam geliyor devesi için dua istiyor. Peygamberimiz, “ben dua ederim ama sen de katran sür” diyor.*

K27: *Duanın iyileştirici gücü var ama biraz da insanla alakalı psikolojik olarak. “Ben bununla iyileşeceğim diyorsa” iyileşir. Teyzem ve eşi arasında anlaşmazlık vardı. Hem dua ettik hem de aralarını düzeltmeye çalıştık. Şimdi mutlular.*

2.Dua Ederken Hissedilenler

Katılımcılar dua ederken hissettiklerini “Allah ile yakın olmak, dertleşmek, rahatlamak, huzurlu olduğunu hissetmek, dua ederken kendi çaresizliğinin farkında olmak” şeklinde yorumlamışlardır. Bu yorumlamalar Manevi İyi Oluş ve Aşkın Varlığa Yakınlık olmak üzere iki temaya ayrılmıştır.

2.a. Manevî İyi Oluş

Katılımcılar dua ederek rahatladıklarını, kendilerini daha huzurlu ve rahat hissettiklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

K24: *Dua ettiğimde genelde rahatlamış hissediyorum. Böyle göğsümün içinde bir boşluk dolmuş dolmuşta boşalmış, rahatlamış hissediyorum. Güçlü olduğumu hissediyorum.*

K25: *Dua iyi geliyor hatta çok iyi geliyor. Her şeyden önce mutlu ve huzurluyum. Sırtımda yük taşıdığımı düşünmüyorum bunun dua ile olduğuna inanıyorum. Bir olayla karşılaştın veya birisi canını sıktı. Gözlerimi kapatıp o an karşındakine söylemeden, hiçbir şey demeden “Allah’ım bilmiyor merhamet et, ona da öğret” diyorum yani bana göre o suçluysa. Eğer kendimiz suçluysak “halimi iyi et, güzelleştir. İnsanlara güzel davranmam için bana yardım et” diyorum. Dua ettiğim zaman olumlu veya olumsuz olaylar değil olayların karşısında sırtımı dayadığım, yaslandığım Allah’ım var. O hali hissettiriyor gibi geliyor. Gün içerisinde hep aynı havada ve modda, kalpten gelip gözüm yaşararak dua ettiğimi söyleyemem. Gündüz hayatın meşgalesi ile ezbere duaları yapıp kalktığım çok oluyor. Duayı en çok ne zaman hissediyorsun gece daha çok hissediyorsun. Bir şeylerin senden akıp gittiğini hissediyorsun. Enerji boşalması da var ve yüklemesi de var gibi. Çok daraldın diyelim. Ellerini açıp dua ediyorsun, istiyorsun. Bir anda böyle bir yükün senden alındığını hissediyorsun. Zaten o anda dilin de duruyor daha fazla dua edemiyorsun.*

K27: *Dua ederken kendimi çok huzurlu hissediyorum. Sanki görevimi yerine getirmiş hissediyorum. Ben istedim zamanı gelince “O bana verecek” diye Allah’a bırakmanın rahatlık hissi var.*

K29: *İnanılmaz bir şey. Böyle bir gülümseme hali, çok farklı bir şey bütün hücrelerinle, her şeyinle mutlu hissediyorsun. Ağrıların varsa onları hissetmiyorsun. Çok rahatlamış hissediyorsun.*

K12: *... gözü yaşlı dua dilemesi, küçük bir çocuk düştüğünde nasıl ağlayarak annesine koşarsa biz de düştüğümüzde dua ile Allah’a koşuyoruz. Nasıl anne merhametli, Allah anneden daha merhametli. Allah’a içini döktüğünde öyle bir rahatlama var ki sanki her şeye yeniden başlayıp yola devam etmek hissi alırsın.*

2.b. Aşkın Varlığa Yakınlık

Katılımcılar en yakınlarına dahi anlatamadıklarını Allah ile paylaştıklarını çünkü yakınları ile paylaşımın bir zaman sonra sıkıntılar oluşturacağını ama Allah’ın bu dünyada isteklerini vermese bile ahirette mükâfat olarak vereceğini bildiklerini ifade etmişlerdir.

K28: *Daha sıkıntılı olduğumda, derdimi anlatırken Allah ile daha yakın olduğumu hissediyorum. Eşimle evliliğimle ilgili çok sıkıntılarım oldu. “Allah’ım sadece sen yardım edebilirsin” diye dua ettim. En yakınım annem diye düşünürüm ama ona da söyleyemediklerimi Allah ile paylaşabiliyorum. Güven duygusu, sığınma duygusu gibi. Yol gösterecek olan O, beni hiç yalnız bırakmadı.*

K26: *O’nun beni duyduğunu beni muhatap aldığını hissediyorum. Böyle düşünüyorum, böyle olsun istiyorum. Ona yakın olduğumu, beni anladığını hissediyorum. Çok büyük bir kapı olduğunu gören, duyan, bilen, dinleyen.*

K25: Hani insan “komşuya gideyim de çay, kahve içeyim dertleşeyim, rahatlayım” der ya dua edince de öyle oluyor. Çok samimi bir arkadaşınız, dostunuzla göz göze bakarsınız veya elini tutarsınız sıcacık öyle yani... Her duanın seni Allah’a daha çok yaklaştırdığını hissediyorsun. Muhabbetten de öte bir şey gibi.

K24: Allah ile yakın olduğumu her zaman değil ama böyle saniyelik bir hasret, özlem bir an önce onunla birlikte olmak istiyorum. Hiç dünyalık bir şey hissetmiyorum. Yakınlarım, sevdiğim, yarım kalan işler, hiçbirini düşünmüyorum. Bir an önce kavuşmak istiyorum. Sanki karşılıklıymışız gibi titreme ve ağlama hissi geliyor. O’nun karşısında çok masum, ona muhtaç gibi, çocuk gibi nazlanıyormuş gibiyim.

3. İlk Dua Tecrübesi/Deneyimi

3.a. Duanın Kimden Öğrenildiği

Katılımcılar ilk dua deneyimlerini ailesinden, dedesinden, babaannesinden, babasından, annesinden, cami hocalarından, büyüklerden, Kur’an kurslarından öğrendiklerini belirtmişlerdir. Kimi katılımcılar da dua etmeyi kimseden öğrenmediklerini dua etmenin doğuştan/fitrattan geldiğini ifade etmişlerdir:

K1: İlk dua etmeyi dedemden öğrendim. “Hû Allah kalbimi yuğ Allah, bildiğim bu Allah” duası. Diğeri de, “Yattım Allah kaldır beni, nûr içine daldır beni. Can bedenden ayrılmadan imanıyla gönder beni.” “ Kalbimde Allah dilimde zikrullah karşımda beytullah yetiş ya Muhammed” “Yattım sağıma döndüm soluma melekler şahit olsun dinime, imanıma” bende dedemden öğrendiğim bu duaları torunlarıma öğretiyorum.

K7: Dua etmeyi babaannemden öğrendim. Babaannem namazını kılar sesli dua ederdi. Ben hala ondan duyduğum şekilde dualar ediyorum. Önce “estağfurullah” derdi sonra “Allah’ım sen affedersin, affetmeyi seversin, verdiğin sıfatlarla al. Cennetine koy” diye dualar ederdi

K2: İlk duamı babamdan öğrendim. Babam “ne istersen iste ama hayırlısını iste” diye öğretti. Şimdi ettiğim dualarda bile babamın öğrettiklerinin izleri var.

K27: Dua etmek fitrattan geliyor. Bence istemek doğuştan gelen bir şey. Çocukken çikolata isteği ile Allah’a dua ettiğimiz zamanlar var. Küçüklüğümüzde 6-7 yaşlarındayken annemle birlikte dua etme saatimiz vardı. O saat geldiğinde annem: “isteklerini benden isteme Allah’tan” iste. “O, sana daha çok verir” derdi. Annemle birlikte duaları öğrendim. Annem dua okumadan asla sofradan kalkmazdı. Belki de yemek duasını da ondan öğrenmişimdir. Annem işe başlarken “Allah’ım kolaylaştır” diye dua ile başlardı. Çok hoşuma giderdi. Yemek yaparken ettehiyyatü okurdu. Sanki yemekler daha bereketli olurdu. Belki psikolojik etkisi de vardır ben öyle hissedirdim. Dualarıma, annemden öğrendiğim şekilde devam ediyorum.

K12: Duayı kimseden öğrenmedi. Sadece içimdeki sesi Allah’a duyurmaya çalıştım. Çocukluktan beri “okulu geçiyim, şunum olsun, bunum olsun, bisikletim olsun...” öyle başladı.

4. Dini Başa Çıkma

4.a. Olumlu Dini Başa Çıkma

Katılımcılar yaşamlarında yaşadıkları olumsuzluklarla başa çıkmak için duaya yöneldiklerini dua ederek rahatladıklarını, kendilerini daha iyi hissettiklerini ve işlerinde olumlu gelişme sağladıklarını belirtmişlerdir.

K5: Ailenle veya çevre ile ilgili yaşadığım sıkıntılarda edilen dualarla, gömleğin üzerinden çıkarıldığı gibi sıkıntılardan rahatladığımı hissediyorsun. Kendini iyi hissediyorsun, yüzün gülüyor o günün güzel geçiyor. Aile içinde daha uyumlu, olaylara karşı daha ılımlı bakabiliyorsun bu sıkıntılar elbette geçecek, bir tek senin başına gelmiyor. Bu sıkıntılar seninle doğmadı. Seninle de ölmeyecek. Bunu “bir geçiş noktası olacak” diye düşündüğünde, duanın psikolojik ve sosyal olarak mutlaka olumlu yönü var.

K9: Dua hayatımızı olumlu etkiliyor. Başımıza bir musibet gelecekse hafif geçiyor. Oğlumun biri hafız, diğeri yaramazdı. Okuldan kaçardı. Gece kalkardım. Onun için dua ederdim, Âyetü’l-Kürsî okurdum. Dua ede ede yola geldi çok şükür, kurtulduk o sıkıntılardan. Üniversiteyi okudu, uzman oldu parasını kazanıyor. Duadan başka çaremiz yok...

K29: *Okula çocukları bıraktım arabayla geri geri giderken uyarı sesini yanlış anladım arkadaki arabaya vurdum. Orda bulunanlar arabanın sahibi hanımın çok sinirli olduğunu söylediler. Besmele çektim, dualar okudum. Allah'ım kötü şeyler olmasın dedim. Hanım o kadar sakin karşıladı. Araba olayı sorunsuz halledildi. Bunların duanın gücü ile olduğuna inanıyorum.*

4.b. Sıkıntılı Durumlarda Duaya Yönelme

Katılımcılar karşılaştıkları sıkıntılarda duaya daha fazla yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Yaşadıkları sıkıntılı durumları, duanın gücüne inanarak atlattıkları belirtmiştir.

K24: *Dua hayatımı olumlu etkiliyor dua benim bastonum. Beni yürüten düşeceğim zaman tutduğum şey gibi hissediyorum. Ne zaman canım sıkılsa, moralim bozulsa eskisi gibi “şöyle oldu” diye eşime veya insanlara şikâyet etmiyorum. Evden çıkarken okuyacağım duaları okumadan çıkmam. Bir gün acele evden çıkmam gerekti. Okuyamadan çıktım. Normalde tartışan bir insan değilim. O gün birisiyle anlaşmazlık yaşadım ve tartıştık. Dua okumadan evden çıktığım için böyle olduğumu düşündüm.*

K2: *Sorun yaşadığım kişilere de “Allah'ım edep, hayâ senden utanma ver” diyorum. Senin işittiğini, her şeyi bildiğini onlara hatırlat ki hata yapmasınlar. Allah'a çok dua ediyorum “kalbimde kin bırakma” diye. Kalbimde kin olduğunda dualarımdan da, ibadetlerimden de zevk alamıyorum. Sürekli zihnim yaşadığım şeylerle meşgul oluyor. Kalabalık ailede olduğumuzdan muhakkak sorunlar oluyor. Hep anlayışlı olduğunda karşı taraftan darbe yiyorsun. Müslüman uyanık da olacak. Aynı delikten sürekli ısırılmayacak. Bu yüzden karşı tarafa Allah'ın hidayet vermesi, doğru yolu göstermesi için dua ediyorum.*

K7: *Sıkıntılı durumlarda da Rabbimin bana döneceğini bildiğim için o kadar sıkıntıya ve üzüntüye kapılmıyorum. “Bunu veren de Rabbim” diyorum. Mesela benim çocuğum tek böbrekle doğdu. Sol böbreği yok. Senelik veya 6 aylık kontrolleri oluyor. Hiçbir zaman kendimi hırpalayıp, strese girip “niye böyle oldu?” demedim. Çünkü “Rabbim veriyse, bir bildiği vardır” diyorum. Sıkıntılı zamanlarımda, sıkıntımı dile getiriyorum. Çünkü durumumu bilen ve gören O. Allah'tan gelene yapacak bir şeyimiz yok. Eşimin sıkıntıları var. Maddî olarak çok sıkıntılı zamanlar geçirdik. Ortak olduğumuz arkadaşı, maddî olarak çok sıkıntı çıkardı. Onun yerinde başka birisi olsa, intihar ederdi. Başka şeyler yapardı. Hiçbir zaman dua etmeyi bırakmadık. “Ya Rabbi karanlıktan aydınlığa çıkar, bataklıktan düzlüğe çıkar, bizi selamete çıkar” diye hep dua ettim. Rabbim işlerini yoluna koydu. Karşısına işini kolaylaştırıcı insanlar çıkardı. Şimdi tamamen bitmese de daha iyi durumdayız.*

K 19: *Benim eşim akrabanın birisine kefil olmuştu. Kefil olduğu kişi, borcu ödemeyince bize haciz geldi. Kapının önündeki arabayı götürdüler. Çok dara düşmüştük. Çok bunalmıştık. Ekmek alacak paramız kalmıyordu. Çünkü hepsini bankaya veriyorduk. Bir kısmı borca gidiyordu. Bu olayı dua ile Cenâb-ı Allah'a yakarışlarımla, kendime sakinlik vererek “Ya Rabbi çocuklarımla rızkını ona yedirme. Bizim temiz kazancımızı bize geri çevir” diye çok dua ettim.*

5. Dua Etmenin Şifa Boyutu

Katılımcılar duanın maddi ve manevi hastalıklar için şifa olduğuna inandıklarını deneyimlerini anlatarak şu şekilde ifade etmişlerdir:

K1: *Duanın hastalıklar için şifa olacağına inanıyorum. Başım ağrıdığı zaman ayetlerden, dualardan okuyunca geçiyor.*

K11: *Dua etmek şifadır. Kızım 10 yaşında çok korkuyordu. Çok fazla yere de götürdüm. Ben ona Sübhâneke duasını öğretmiştim en kolay dua diye. Gittiğimiz psikologa “Sübhâneke beni korumuyor. Güvende hissedemiyorum kendimi” demiş. Psikolog da “o zaman senin ilacın başka surelerde, ilaç gibi” demiş kızıma. “Annene söyle sana yeni bir süre anlatsın, öğretsin” demiş. Nâs suresini öğrettim. Onun ilacıymış demek ki kendini güvende hissediyor. Sıkıntı yaşamıyor. Önceden çok ağlardı. Biraz psikologdan destek aldık o da duaya yönlendirdi. Ben, duanın gücüyle olduğuna inanıyorum.*

K12: *Üç çocuğum genetik hasta. Hastane köşelerinde hastalıkla, evlatlarımla imtihan oldum. Büyük oğlumda akciğerinden sekiz parça alındı. Küçük kızımın diğer oğlumda akciğer büyümesi, kalpte açıklık vardı. Boğmaca, astım atakları, grup atakları geçiriyordu. Astım tetiklediği için hepsi art arta geliyordu. Biz çok şeyi aştık. 5-6 hastalıktan şimdi sadece astım atakları kaldı. Şâfi ismini çok söyledim. “Allah'ım şifa ver evlatlarıma” derdim. Çok dua toplardım. Başkasının duasına çok güvendim. Evlatlarımla düzelmesini duaya bağlıyorum.*

K17: İlk önce dua ruha şifa, içindeki sıkıntılara şifa. Öyle olmasa insanlar ne yaparlardı. Başım ağrıdığı zaman elimi koyarım. Şâfi ismini derim. O anda başımdan ağrılar aşağı iniyormuş gibi geliyor. Rahatlıyorum.

K25: Dua maddi, manevi şifadır. Fatıha en büyük duadır. Şifadır. Rahatsızlıklarımızın birçoğu dua edemediğimizden, eksikliklerimizden kaynaklanıyor. Maddi rahatsızlıklarımız içimizde çözemediğimiz olayların vücudumuzda bir yerde patlak vermesi ile ortaya çıkıyor. Mide ağrısı, baş ağrısı veya öfke patlaması, kavga gibi. Aslında olaylar yaşanırken dua ile çözebilmişsen, o sana şifa oluyor.

Duanın iyileştirici olma boyutu hakkında katılımcılar, duanın hastalıkları iyileştirici yönü olduğu gibi insan ilişkilerinde ve hayatlarının düzene girmesinde de duanın iyileştirici etkisini yaşadıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

K14: Dua huzur demek. Tabi ki duayla bir şeyler düzeliyor, iyileşiyor, hayatın düzeliyor. Benim evliliğim çok zor geçti. Eşim sorumsuzdu. Ben çalışıyordum. Biraz mücadele verdim ama olmadı. İki küçük çocuğum vardı. Küçüğüm sekiz aylıktı. Evliliği yürütemedik babam da “bırak bizim yanımıza gel kızım” dedi. Ayrılık aşamaları da zordu. “Rabbim el kınamaz ayrılığı ver, beni feraha ulaştır” diye dua ettim. “Utanılacak ayrılık verme” diyordum. Çok rahat, sakin bir şekilde ayrıldım. Ben bunun dua ile olduğuna inanıyorum. Dua ile hayatımın düzene girdiğine inanıyorum.

K 12: Dua kalbi iyileştirir. İnsanın kalbi iyileşirse çevresi de iyileşir. Dua başlangıçtır. Kalbe atılan bir tohumdur. Yeşermesini sağlar. Yeşerdiği zaman zaten etrafı da güzelleşir. Duayı böyle yorumlayabiliriz. Dua bir yoldur. O yol Allah u Teâla'ya gider. Sonu güzeldir. Oğlum 2,5 yaşındaydı. Ankara Dışkapı Hastanesi'nde akciğer ameliyatı oldu. Akciğerinden sekiz parça alındı. 6 kere tüp takıldı. Çocuk ameliyatı kaldıramayacak güçte idi. Türk doktorlar “ameliyat masasından kalkamaz” dediler. Yurt dışından yabancı doktor geldi. “Sen Allah'a inanıyor musun?” dedi. “Evet” dedim. “Dua et, annesin” dedi. Morgdan çıkanları gördükçe ağlıyordum. “Allah'ım bana bu emaneti sen verdin. Geri de bana nasip et” dedim. “Senin katında kimin hatırı varsa, onun hürmetine evladımı bana bağışla” dedim. Ağır bir ameliyattı. Yiyecek rızkı varmış. Çok şükür. Allah bana evlat acısı yaşatmadı. Dua ile Rabbim sıkıntıları gideriyor. Samimi ve içten dua edelim yeter ki.

K18: Buzağının ayağı kırılmış o zaman hekim gibi sınıkçı var. Sardı ama kemik tutmamış. Anneme biz okuyarak tekrar saralım dedim annem de “sınıkçı sardı, tutmadı” dedi. Yumurta akının içine sabun rendeledik. Tuz attık. Bezle birlikte ihlas suresi, Sübhâneke duası okuyarak sardık. Bir müddet sonra buzağının ayağı tamamen iyileşti. Rabbim onu duayla iyileştirdi.

6. Zaman ve Mekân Boyutu

“Dua etmeniz için zaman ve mekân önemli midir?” sorusuna katılımcılar secdede, câmide, üzüntülü ve sıkıntılı zamanlarda, yalnız olduklarında, gece ve sabah namazlarında, kandil gecelerinde daha fazla duaya yöneldiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplar sonucunda oluşan temalar Dua Etme Zamanı, Duaya İhtiyaç Duyulan Zaman ve Mekân Boyutu olarak üç temaya ayrılmıştır.

6.a. Dua Etme Zamanı

K25: Kandil geceleri, Cuma geceleri aslında Peygamberimiz aynaya bakmış dua etmiş. Eve giriyorsun. Evden çıkıyorsun. Dua ediyorsun. Yemek yiyorsun dua. Yemekten kalkıyorsun yani her halin dua oluyor. Yani her vakit dua. Kalbin Allah ile olduğunda her anın dua oluyor. Her zaman dua ediyorum. Bazen yolda yürürken gördüğüm insanlara dua ediyorum. Ama benim için gece teheccüd vakti, abdestli olmak ve secdede olmak çok önemli.

K20: Dua etmek için şart aramasam da yıllarca duymuşuz mübarek günlerde duaların kabul olacağını... o yüzden kandil gecelerinde duaların kabul olacağına inanıyorum. Cuma günleri sala ve ezan arası, yağmur yağarken, gece teheccüd namazında, arefe günleri dua etmeye daha fazla önem veriyorum.

K14: Annemler derdi ki “yağmur yağarken dua kabul olur. Yola çıkarken dua kabul olur. Özel gün ve gecelerde, bayram günlerinde, kandil gecelerinde...” Rabbim bu günlerde dilek kapılarını daha çok açmış. Hani diyorlar “ya ağzından çıkan kelimeye dikkat et. O anda belki dilek kapıları açıktır.” Düşünerek yerine göre hareket edersen, ona göre dualarında kabul olur.

6.b. Duaya İhtiyaç Duyulan Zaman

K2: *Yalnızken ettiğim dualarımda gözyaşı gelmezse kuru ve yavan oluyor. Gözyaşı olmadığı zaman, sanki toprağa bir şeyler ekmişsin de yağmur yağmıyor. Orada kuruyup gitmiş gibi sade ve yalın oluyor dualar. Gözyaşı rahmettir deniliyor ya gözümde yaşlar boşaldığı zaman “duam kabul edilecek” diye umuyorum. Gözyaşı olduğu zaman, dilim çözülüyor. Hiç aklıma gelmeyen dualar geliyor.*

K4: *Bazen içim sızlar. İçimde bir şey inceler inceler. Ağlama gelir sürekli. Aklımda Allah olur. “Cennette O’nu görebilecek miyim?” diye. O zaman çok dua ederim.*

K7: *Yalnız kaldığım zaman daha iyi dua ediyorum. Seccade başında olmam lazım. Kendimi orada daha yakın hissediyorum. Bazen kalpten geçirdiğim dualarım da oluyor ama diğer türlü daha samimi oluyor. Birebir konuştuğumuzu bildiğimiz için daha iyi oluyor.*

6.c. Mekân Boyutu

K23: *Camide dua etmek daha önemli çünkü Allah’ın evidir. Allah, seni evine kabul etmiş. Orasının maneviyatı daha farklı... Kâbe’ye gidince farklı. Peygamber efendimizin mekânına gidince farklı. Bu mekânlarda dünyalık düşünemiyorum o yüzden. Allah’a daha yakın hissediyorum. Bazı dualarda çocukların ihtiyaçları veya kendimle alakalı bir şeyde özellikle gece dua yapıyorum. Gece duaların daha çok kabul olacağına inanıyorum. Rabbim her zaman duyuyor da sanki gece beni daha iyi duyar gibi hissediyorum. Kendimi daha rahat ifade ediyorum.*

K8: *Mekân olarak sessiz ortamları tercih ederim. Dikkatim dağılmasın diye. Kur’an okuduktan sonra daha çok dua yapıyorum.*

K2: *Dua için mekân önemli cenaze evlerinde ve kalabalık ortamlarda dua edildiğinde, o evin veya insanların maneviyatları etkiliyor.*

Bazı katılımcılar dua etmek için mekânın önemli olmadığını her zaman her yerde dua edilebileceğini hatta kalpten Allah ile iletişimin de dua olacağını ifade etmişlerdir:

K11: *Dua için mekân önemli değil, Allah diyor ya hani ben mümin kulunun kalbindeyim diye. Allah kalbimde olduğu sürece beni duyuyor. Beni görüyor, biliyorum. Hissiyat olarak O’nu bildiğim için kalpten O’nunla konuşuyorum.*

K12: *İçtenlikle yapılan dua bu odada da olur. Öbür oda da olur. Dışarıda olur. Nerde olursak olalım, samimiyetle yapılması önemlidir.*

K15: *Benim için duada mekân yok. Yatarken, otururken, yolda giderken her zaman Rabbime yalvarıyorum.*

K23: *Yeryüzü mescit denilmiş her yerde dua edebiliriz.*

7. Gün İçinde Yapılan Dua Örnekleri

Katılımcılar günlük hayatlarının dua ile şekillendiğini belirtmiştir. Sabah kalktıklarında dua ile işlerine başladıklarını ifade etmiştir. Gün içinde de evden çıkarken, yemek yaparken, erzak alırken ve onları yerleştirirken, eş ve çocuklarını evden gönderirken ve diğer işlerinde de dua ettiklerini söylemiştir.

K27: *Gün içinde ne yaparsam “Allah’ım kolaylaştır, hayırlar ver” diyorum. Sabah kalktığımda dua ederek kalkıyorum. Abdest alırken de dua, evden çıkarken de dua okuyorum. Kursu da bu şekilde geliyor. Günümün dua ile daha bereketlendiğini düşünüyorum. Dua aslında, dilimizden hiç düşmüyor. “Bismillah” dememiz dua, “Elhamdülillah” dememiz dua, günlük hayatım dua ile şekilleniyor diyebilirim.*

K11: *Sabah uyandıgımda “ellerim tutuyor, gözlerim görüyor” diye şükür ederek yataktan kalkıyorum. Sonra gün içinde çocukları gönderirken dua, eşi gönderice dua, kursa gelmek için evden çıkarken dua, Âyetü’l-Kürsî’yi okurum. Bir kilit gibi öyle dua. Yemek yaparken Ettahiyâtü okurum öyle dua.*

K26: *Uyandıgım zaman, bu güne uyandıgım için şükrediyorum. Erzak aldığımda ve yerleştirirken dua ediyorum. “Sen bereketlendir Allah’ım” diye. Yemek yaparken İhlas suresini okuyorum. “Yemekten yiyenler ihlaslı olsun. Evin içinde hiddetli olmasınlar. Kargaşa olmasın” diye. Evden çıkarken ve eve girerken dualar okuyorum. Çocuklar için Yûsuf Sûresi okuyorum. “Hz. Yûsuf gibi ahlaklı olsunlar” diye dua ediyorum. Diğer ailelere baktığım zaman bizim evde erkek ağırlıklı olduğu halde çocukların anlaşmasına hamd ediyorum ve bu durumu okuduğum dualara bağlıyorum.*

Tartışma

“Kur’an Kurslarındaki Yetişkin Kadınları Dua Davranışları” başlıklı çalışmada araştırma sorularına ilaveten katılımcılara yaş, medeni durum, eğitim durumu, kursa devam süreleri gibi deneyim ve tecrübelerini ortaya çıkaracak demografik sorular sorulmuştur. Ünal (2008, 307) Kur’an kursları ile ilgili yaptığı çalışmada sure/dua ezberlemek amacıyla medeni durum, öğrenim durumu ve yaşın etkili unsurlar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaparel (1987, 119) yirmi-kırk yaş arası kişilerde dini hayat ile psiko-sosyal uyum arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında dua boyutu ile yaş arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir. Buna göre genel olarak dua etme eğilimi yaş ilerledikçe artmaktadır. Doğan (1997, 78) da yaş ilerledikçe duaya verilen önemin arttığını ifade etmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre de katılımcılar yaş ilerledikçe dua davranışlarına önem verdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan K24 ve K26 bunu şu şekilde ifade etmiştir: “İhtiyaçlar değiştikçe dualarımda değişiyor. Kesinlikle yaşın etkisi var” (K24). “Yaşın ilerleyince daha geniş düşünerek dua ediyorsun” (K26). Bu sonuçlara karşın Horozcu (2010, 248) yaş ile dua tutumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Temiz (2014, 110) yetişkinler üzerine yapmış olduğu çalışmasında Horozcu’nun araştırma sonucuna yakın bir sonuç elde etmiş, dua tutumu ve yaş arasında fazla fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayten (2013, 14) bu sonucu doğrular nitelikte bireysel dindarlık düzeyinin kişinin yaşına göre artma ve azalma şeklinde değişmediğini ifade etmiştir.

Karahan (2009, 288) “Dua-Kader ilişkisi” isimli çalışmasında duanın eylem boyutuna vurgu yapmıştır. Yapılan eylemlerin dua anlamı içerdiğini ifade etmiştir. Horozcu’nun (2010, 247) 507 kişi ile yaptığı anket çalışması sonucunda katılımcıların dua ile birlikte kişisel gayret ile ilgili soruya genel olarak duanın etkisine inanan insanların, dua ile birlikte kişinin elinden gelen gayreti de sarf etmesi gerektiği yönündeki kanaatleri net bir şekilde tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları da bu doğrultudadır. “Başkasından dua isteyip kenara çekilmek de olmaz. Fiili dua için de uğraşmamız lazım. Çabalayacaksn ki o dua da yerini bulsun” (K25). “Teyzem ve eşi arasında anlaşmazlık vardı. Hem dua ettik hem de aralarını düzeltmeye çalıştık şimdi mutlular” (K27).

Katılımcılara dua ederken neler hissettikleri sorulduğunda, “Allah ile yakın oldukları, iletişim halinde oldukları, kendilerini huzurlu, mutlu hissettiklerini” ifade etmişlerdir. Bulguların sonucunda duanın katılımcıların manevi iyi oluşlarına katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. “Dua iyi geliyor hatta çok iyi geliyor. Her şeyden önce mutlu ve huzurluyum” (K25). “Dua hayatımı olumlu etkiliyor” (K12). “Dua etmek hayatımı olumlu yönde etkiliyor çünkü dua ettiğimde huzurlu oluyorum, Rabbimle konuşuyorum. Dua demek huzur demek” (K6). “Dua kulun kalbindeki ile Cenâb-ı Allah’a yalvarma, yakarma ile istemesidir” (K 3). “Dua ederken Rabbim ile yakın olduğumu hissediyorum çünkü hiç kimse karşısında görünmek istemediğim veya kimsenin duymasını istemediğim şeyleri O’nunla paylaşıyorum” (K 4). Horozcu’nun (2010, 163) dua konusu üzerine gerçekleştirdiği doktora tezinde anket sonuçlarına göre duanın dış dünyada meydana getireceği mucizevi değişikliklere inanmayanların dahi (katılımcıların % 91,2’si) duanın psikolojik olarak rahatlatıcı etkisine inandıkları ve buna hayatlarında şahit olduklarını belirttikleri tespit edilmiştir. Ünal (1998, 116) üniversite öğrencilerine yaptığı ankette “Dua ettiğimde Allah’ın dualarımı kabul edeceğini umut ederek ferahlarım” şeklindeki ifadeyi katılımcıların % 84’ü (341 kişi) onaylamıştır. Aynı çalışmada araştırmacılara dua esnasında hislerine dair yöneltilen soruya katılımcıların % 44,6’sı kendisinde bir hafifleme ve huzur, %39,9’u Allah’a yakınlık hissettiğini belirterek cevap vermiştir. Acaboğa (2007, 57) yaptığı çalışmada duanın bir dertleşme aracı olduğu ve dua ile kişiler sıkıntılarını Allah’a havale ederek rahatladığı sonucuna ulaşmıştır. Doğan (1997, 66) araştırmacılara dua esnasındaki hislerine dair yönelttiği soruya katılımcıların % 44,6’sı kendisinde bir hafifleme ve huzur, %39,9’u Allah’a yakınlık hissettiğini belirterek cevap vermiştir. Psikolojik açıdan bakıldığında dua etme isteği insanın yaratıcısına doğru fitri yönelişinden ve yakınlaşma isteğinden kaynaklanmaktadır (Parladır, 1994, 533). Kur’an’da (el-Kaf, 50/14) “Biz size şah damarınızdan daha yakınız” ayeti ile Allah’ın kullarına yakın olduğu ifade edilmiştir.

Dua sadece bir kavram değil iradi ve aşkın yönü olan bir eylemdir. Dua eden insanda yalnızlık duygusu azalmaktadır. İnsan, dua ederek psikolojik gereksinimleri olan bağlılık, aidiyet, birliktelik duyguları ile yalnız olmadığının bilincinde olur. Bu durumda dua bireyin psikolojik sağlığına olumlu etkide olması beklenmektedir. Pınar (2013, 62) duanın ruh sağlığı üzerine etkileri üzerine yaptığı çalışmasında, duanın ruh sağlığı üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dua eden

kişiler duanın ruh sağlığına etkisine inanmakta ve dua ettikleri için huzurlu hissetmektedirler (Horozcu, 2010, 247). Katılımcıların görüşleri de bu sonuçları destekler mahiyettedir. “*Çok ferahlıyorum hani odanın camını açarsın da hava gelince ferahlarsın ya böyle ferahlıyorum*” (K30). “*Dua yapınca huzur buluyorum. Neşeli olurum, başarılı olurum. Dua yapmadığım zaman boşluk hissediyorum. Dua etmek manevi bir ihtiyaç, ruhun gıdası, ruh onunla besleniyor*” (K18). “*Dua etmek hayatımı olumlu etkiliyor tabi ki manevi açıdan insan kendini güçlü hissediyor. Karamsarlıktan kurtuluyorum, ferahlıyorum*” (K22).

Bireylerin sıkıntı ve güçlük zamanlarında sorunlarla baş edebilmek için dini unsurlara başvurması dini başa çıkma olarak adlandırılmaktadır (Temiz, 2014, 159; Ayten-Köse, 2012,73; Hökelekli, 2017, 74). “Dini başa çıkma süreci, bireyin karşı karşıya kaldığı problemlerin çözümünde, kendisine yardım edecek Yaratıcı’ya dayanmayı gerektirmektedir” (Argyle, 2006, 333). Olumlu dini başa çıkmada yaşamda karşılaşılan olaylar kişisel gelişim, değişim ve dönüşüm ile birlikte kendine ve Yaratıcı’ya yönelik farkındalıklara imkân sağlamaktadır (Eryücel, 2013, 139). Çiftçi’nin (2007, 78) kanser hastaları üzerinde yaptığı araştırmada katılımcıların % 75’i dua ve ibadetlerin ruhsal gerilimi azaltmada ve psikolojik rahatlama sağlamada başa çıkma yöntemi olarak olumlu etki ettiğini bildirmişlerdir. İnsanların karşılaştıkları zorluklarla mücadele etme gücü kazanmaları konusunda duanın olumlu etkileri bulunmaktadır (Horozcu, 2010). Temiz (2014, 158) yaptığı araştırmada katılımcıların karşılaştıkları problemlerle baş etmesinde duanın önemli katkıları olduğunu tespit etmiştir. Acaboğa (2007, 42) Kahramanmaraş İl Müftülüğü’ne bağlı Kur’an kurslarında öğrenim gören 240 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada dua etme, dini emir ve yasakları yerine getirme ile kaygı ve sıkıntidan kurtularak mutluluğa ulaşma arasında dinin önemli bir faktör olduğu görülmüştür. İnsanların karşılaştıkları zorluklarla mücadele etme gücü kazanmaları konusunda duanın olumlu etkileri bulunmaktadır. Ayten vd. (2012, 74) dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti üzerine yaptıkları araştırmada dindarlık düzeyi ile Allah’a yönelme, Allah’a yakınlaşma, hayra yorma gibi olumlu dini başa çıkma etkinliklerine başvurma esnasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Kur’an-ı Kerim insanın yaşantısında farklı sıkıntılarla karşılaşacağına işaret etmektedir: “*Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan ve canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınavacağız.*” (el-Bakara, 2/155). Acaboğa (2007, 56) Kur’an kursu öğrencilerinin dua ile ilgili sorulara verdikleri cevapları incelediğinde sıkıntılarının hafiflemesinde duanın etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Pınar (2013, 75) araştırmasında katılımcılar %99’u samimi olarak dua ettiklerinde problemleriyle baş edeceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmanın bulgularında katılımcılar karşılaştıkları sıkıntılarda duaya yöneldiklerini ifade etmişlerdir. “*Dua ettiğim zaman olumlu veya olumsuz olaylar değil olayların karşısında sırtımı dayadığım, yaslandığım Allah’ım var o hali hissettiriyor gibi geliyor*” (K25). “*Kardeşlerimle miras meselesinde sıkıntılar yaşadım onları da Allaha havale ediyorum dedim*” (K1). “*Ailenle veya çevre ile ilgili yaşadığım sıkıntılarda edilen dualarla gömleğin üzerinden çıkarıldığı gibi sıkıntılardan rahatladığımı hissediyorsun. Kendini iyi hissediyorsun, yüzün gülüyor o günün güzel geçiyor. Aile içinde daha uyumlu, olaylara karşı daha ılımlı bakabiliyorsun bu sıkıntılar elbette geçecek, bir tek senin başına gelmiyor. ‘Bu sıkıntılar seninle doğmadı seninle de ölmeyecek, bunun bir geçiş noktası olacak’ diye düşünüldüğünde duanın psikolojik ve sosyal olarak mutlaka olumlu yönü var*” (K4).

Her türlü psikolojik ve fizyolojik hastalığın tedavisinde duanın etkisine ve gücüne inanıldığında önemli gelişmeler yaşanmaktadır (Hoşrik, 2014, 136). Doğan (1997, 96) yaptığı araştırmada fizyolojik hastalıklar geçirmiş kişilere, “*bu hastalıklardan kurtulmak için dua edip etmediklerini ve duanın faydasını görüp görmediklerini*” sormuştur. Katılımcıların% 73. 8’ i duanın şifa bulmalarında faydalı olduğunu bildirmiştir. Horozcu (2010, 217) yaptığı anket sonuçlarına göre ankete katılanların büyük bir kesiminin (%87. 4) duanın hastalıklara şifa olacağına kesin olarak inandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bircan (2020, 85) Kütahya İl Müftülüğü’nde 35 din görevlisi ile yaptığı araştırma sonucunda hastalıklar için Allah’tan dua isteme ya da başkalarından dua talep ederek şifa arayışının, hastalık durumunda en çok karşılaşılan dini başa çıkma yöntemi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dua ve ibadetler hastaların daha iyi düşünmesine, hayata daha sıkı tutunmasına ve hastalıkla mücadele konusunda daha güçlü olmalarına katkıda bulunmaktadır (Çiftçi, 2007, 74). Kur’an’da hastalık geldiği zaman şifa verenin Allah olduğu belirtilmiştir (el-Şuara, 26/80). Araştırmanın bulguları da bu yöndedir. “*Duanın şifa olduğuna inanırım hem Allah’ın isimleri arasında Şafi ismi de var*” (K22). “*Yaptığımız duaların*

iyileştirici ve şifa olacağına inandığımız için Allah bize dua ettiriyor diye düşünüyorum” (K3). “Başım ağrıdığı zaman elimi koyarım Ya Şâfi derim. O anda başımdan ağrılar aşağı iniyormuş gibi geliyor rahatlıyorum” (K17).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dua, bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını istek ifadeleri ile Allah’a arz etmektir. İnsanın Allah katında dua ile değer bulacağı belirtilmiştir. Dua, sadece sözlerden oluşan sıradan bir ritüel değildir. İnanan insan duygu, düşünce, söz ve davranışları ile Allah’a yönelmekte ve O’ndan yardım dilemektedir. Bu bağlamda dua, bireyi psikolojik yönden etkileyen bir eylemdir. Manevî psiko-sosyal açıdan incelendiğinde bireyin davranışlarını anlamlandıran, hayatına yön veren bir davranıştır ve fitri bir ihtiyaçtır. Bireyin hayatında çocukluk ve yaşlılık arasında çeşitli gelişim dönemleri yaşanmaktadır. Bunlardan birisi de yetişkinlik dönemidir. Yetişkin kadınlara yönelik Kur’an kursları dini bilgilerin öğrenilmesinin yanı sıra, kadınların manevi psiko-sosyal gelişimlerine destek vermektedir. Bu araştırmanın amacı, yetişkin kadınlar açısından büyük bir öğrenci potansiyeline sahip Kur’an kurslarında öğrenim gören yetişkin kadın öğrencilerinin dua davranışlarının ortaya konulmasıdır.

Araştırmada elde edilen verilerin sonucunda, kurslara devam eden kadınlar, yaşları ilerledikçe dua davranışlarına daha fazla önem verdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca ilk dua deneyimlerini yakınlarından, aile büyüklerinden öğrendiklerini yaşları ilerlese bile dualarında ilk öğrendikleri duaların etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar duayı baston gibi dayanak olarak yorumlarken katılımcıların çoğu dua ederek Allah ile yakın olduklarını, dertleştiklerini, rahat ve huzurlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda dua, sadece bir kavram değil iradi ve aşkın yönü olan bir eylemdir. Dua eden insanda yalnızlık duygusu azalmaktadır. İnsan dua ederek psikolojik gereksinimleri olan bağlılık, aidiyet, birliktelik duyguları ile yalnız olmadığının bilincinde olur. Bu durumda duanın bireyin psikolojik sağlığına olumlu etki etmesi beklenmektedir.

Araştırmanın verilerine göre katılımcılar dua davranışları ile Yaratıcı ile iletişim içinde olduklarını belirtmiştir. Allah’a güvenme, sığınma ve bağlılık ile manevi iyi oluşlarına duanın katkısı bulunmaktadır. Kur’an kurslarında öğrenim gören kadın öğrencilerin, aile içi ve sosyal ilişkilerde karşılaştıkları problemlerde, yaşadıkları sıkıntılarda başa çıkma yöntemi olarak duaya başvurdukları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar, sıkıntılı durumlarda diğer zamanlara göre daha fazla duaya yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar duanın maddi, manevi hastalıklar için şifa/iyileştirici etkisi olduğuna ve hayatlarının dua ile düzene girdiğine inanmaktadırlar. Araştırmaya katılan kadın öğrencilerin bir kısmı dua etmek için zaman ve mekânın önemli olmadığını yeryüzünün inanan insan için mescit olduğunu her durum ve zamanda dua edilebileceğini ifade ederken bir kısım katılımcı dua etmek için zaman ve mekânın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak değerlendirildiğinde Kur’an kursunda öğrenim gören kadın öğrenciler, dua ederek kendilerini daha iyi hissettiklerini, Allah’a daha yakın olduklarını, yalnız olmadıklarını belirtmişlerdir. Maddi ve manevi birçok sıkıntının dua ile hafifleyeceğine ve dua ile olumlu sonuçlar olacağına inanmaktadırlar.

Bu araştırma kapsamında aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

• Bu araştırma Kur’an kurslarındaki yetişkin kadın öğrenciler ile yapılmıştır. Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde erkek öğrenciler ve yetişkin olmayan öğrenciler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Kadın ve erkek öğrenciler ile farklı yaş aralıklarında, farklı şehirlerde dua ile ilgili nitel araştırmalar yapılabilir.

• Kur’an kursu öğrencileri için hazırlanan ders kitaplarında hatim duası, sofraya duası, yolculuk duası, şükür duaları vb. günlük yaşam için gerekli dua örneklerine yer verilebilir.

• Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlarına ait 4/6 yaş elif-bâ ve hikâye kitaplarında, görsel ve yazılı medyada çocukların yaş dönemlerine uygun olarak değerler psikolojisi kapsamında dua ile ilgili daha fazla görsel, hikâye ve materyallere yer verilebilir.

Kaynakça

- Acaboğa, Asiye. *Din-Mutluluk İlişkisi*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi,2007.
- Acar, Hatice. *Kur'an Kurslarına Devam Eden Kadınlar Arasında Dindarlık Biçimleri, Dini Başa Çıkma Faaliyetleri ve Psikolojik İyi Hali*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014.
- Altundaş, Halil. *Duayı Anlamak*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Argyle, Michael. *İbadet ve Dua*. çev. Mustafa Koç. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 12/317- 338. 2006.
- Ayten, Ali - Köse, Ali .*Din Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları,2012.
- Ayten, Ali vd. *Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi-Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma*. Din Bilimleri Araştırma Dergisi. 12/44-79. 2012.
- Ayten, Ali. *Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma*. Din Bilimleri Akademik Dergisi. s,13. 2013.
- Beşe, Sema. *Yetişkin Kur'an Kurslarının Kuşak Çatışmasını Önlemedeki Rolü (Keçiören Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2016.
- Bircan, Esra. *Dini Başa Çıkma Kur'an-ı Kerim'deki Peygamber Duaları (Din Görevlileri Örneği)*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Bulut, Mehmet. *Yaygın Din Eğitimi*. Diyanet İlmi Dergi. 29/3(Temmuz.Ağustos)1993.
- Bulut, Zahide. *18-50 Yaş Bayanların Kur'an Kurslarına Devam Motivasyonları(Ankara-Keçiören Örneği)* Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.2009.
- Carrel, Alexis. *Dua* Eskişehir: Dorlion, 2021.
- Capss, Donald. *İstek Duası Psikolojisi(Petionary Praye)*.çev. Ümit Horozcu. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12. 2005.
- Certel, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Isparta: Berikan yayınları. 2014.
- Cilacı, Osman. *İlahi Dinlerde Dua*. Konya: Arı Basımevi. 1982.
- Cilacı, Osman. "Dua" Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi. 529-530. Ankara: TDV Yayınları.1994.
- Creswell, John,Ward. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi. 2016.
- Çiftçi, Aişe. *Hastalıklarla Başa Çıkma Dinin Rolü:Kanser Hastaları Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.Yüksek Lisans Tezi. 2007.
- Doğan, Mebrure. "Duanın Psikolojik ve Psikoterapik Etkileri" Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 1997.
- Eryücel, Sema. *Yaşam Olayları ve Dini Başa Çıkma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2013.
- Gülle, Sıtkı. "Kur'an-ı Kerim'de Dua Kavramı". Ekev Akademi Dergisi, 8/ 18. 2004.
- Güzel, Sümeyra. *Telkin ve Terapide Duanın Önemi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.Yüksek Lisans Tezi. 2009.
- Horozcu, Ümit. *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2010.
- Hoşrik, Evrim. *Dua ve Plasebonun Sigiller Üzerindeki Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2010.
- Hoşrik, Evrim. *Dua- Kutsal mı, Bilimsel mi?* İstanbul: Okuyan Us. 2014.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları. 2017.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları. 1993.
- Hökelekli,Hayati. *Psikolojiye Giriş*. Bursa: Emin Yayınları. 2018.
- İnce, Abdullah. "Kur'an Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu:Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo Psikolojik Bir Analiz(Sakarya Örneği)" .Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19/35 (Haziran 2017). 121-149.
- İnce, Abdullah. *Türkiye'de Yetişkin Kadınlara Yönelik Kur'an Kursları Politika ve Uygulama Önerileri*.Seta, 2018. Erşim Adresi <https://setav.org/assets/uploads/2018/08/254YetişkinKadınlar.pdf>.

- Karahan, Bayraktar, Fatma. *Bir Kelam Problemi Olarak Dua-Kader İlişkisi*. İslami İlimler Dergisi. 275-294, 4/1-2, 2009.
- Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi*. Adana: Karahan Kitapevi. 2015.
- Korkmaz, Mehmet. *Kur'an Kurslarını Konu Edinen Tezler Üzerine Bir İnceleme*. Değerler Eğitimi Dergisi. 151-179. 2010.
- Korkmaz, Mehmet. *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Sorunları*. Dem Yayınları. 2018.
- Kur'an Yolu Meali.çev. Karaman vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları . 3. Basım. 2014.
- Özcan, Elif. *Sosyal Bütünleşme ve Dua*. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2019.
- Özdoğan, Öznur. *Dindarlıkla İlgili Bazı Faktörlerin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1995.
- Pınar, Zehra. *Duanın Ruh Sağlığına Etkileri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Parladır, Selahattin. "Dua" Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi. İstanbul: TDV Yayınları. 9/ 530-535, 1994.
- Şenocak, Emine. "Kur'an Kursu Öğrencilerinde Benlik Saygısı." Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Tekindal, Melike-Uğuz Arsu, Şerife. *Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsam ve Sürecine Yönelik Bir Derleme*. Ufku Ötesi Bilim Dergisi. 20(1) 153-182, 2020.
- Temiz, Yunus Emre. *Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma Yöntemi Olarak Dua*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Turgut, Ayşegül. *İlk Yetişkinlerde Dua Tutumları-Psikolojik İyi Olma İlişkisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ünal, Ali. *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur'an Kurslarında Öğretim (Ankara İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*. Ankara: Ankara Üniversitesi. Doktora Tezi, 2008.
- Ünal, Nurten. *Dini İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi (Üniversiteli Gençler Üzerine Bir Araştırma)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Yaparel, Recep. *Yirmi-Kırk Yaşlar Arasındaki Kişilerde Dini Hayat ile Psiko-sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1987.
- Yılmaz, Emre. *Kur'an Kurslarında Öğrenim Gören Yetişkin Kadınlarda Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.
- Yılmaz, Mehmet. *Üniversite Gençliğinde Dua ve Umutsuzluk İlişkisi (Bayburt Üniversitesi Örneği)*. Rize: Recep Tayyip Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.